

kultu hudby, který vedl nejen k maximálnímu užívání zvukomalby a rytmických opakování slov, ale i k případům, kdy celá básnická skladba nabývá charakteru hudební kompozice. To prokazuje autorka v samostatné kapitole rozebírající hudební princip Symfonii A. Bělého, který se v nich pokusil syntetizovat poezii a hudbu. V poslední kapitole se kruh studia novoromantismu a secese uzavírá hledáním souvislostí s Puškinem a dalšími představiteli romantismu v poemách V. Chlebnikova.

Kniha D. Kšicové není tedy pojata jako syntetická monografie, přehledně a v příslušných proporcích shrnující problematiku ruské a české poémy, ale jako soubor z různého hlediska koncipovaných vybraných kapitol. V případě ruské romantické poémy dosavadní výzkum dával předpoklady, aby přistoupila k systemizaci materiálu, zvláště pokud jde o Lermontova. Naopak u soustavněji dosud nesledované české básnické povídky se mohla pokusit vytyčit pouze obrisy a u ruské literatury období neoromantismu provést několik dílčích sond. Třebaže v nich bylo možno častěji jen naznačit nové pohledy a přístupy než uskutečnit vyčerpávající rozbor, přinesly mnoho objevného především pro objasnění projevů secese v poezii a jejího propojení s výtvarným uměním a hudbou. Jako celek představuje práce D. Kšicové solidní a podnětné východisko pro další studium problematiky básnické povídky.

Pavel Pešta

N. F. Budanová, Roman I. S. Turgeněva „Nov“ i revoljucionnoje narodničestvo 1870-čh godov. Nauka, Leningrad 1983, 174 stran.

Novina, poslední z šesti dokončených Turgeněvových románů, patří od vydání v roce 1877 k autorovým nejdiskutovanějším dílům, a je až s podivem, že teprve ke stému výročí spisovatelova úmrtí vychází monografická práce N. F. Budanové, věnovaná historii vzniku románu a okolnostem, které měly podstatný význam pro ideové vyznění románu. Je to práce završující do značné míry úsilí o přehodnocení místa románu v kontextu spisovatelovy tvorby.

Kniha vychází z rekonstrukce románu od prvních zmínek o jeho záměru a tématu přes hledání prototypů jednotlivých postav (postup typický pro Turgeněva a zachovávaný jím — až na některé Solominovy rysy — i v tomto díle) až k ideovému a kompozičnímu zformování románu. Badatelka zachycuje změny svědčící o úporném hledání nejhodnějších poloh díla, jež mělo rozptýlit pochybnosti o Turgeněvově společenské pozici i o jeho uměleckém mistrovství, které se rozjevily koncem 60. let 19. století.

Jak práce dokazuje, měl Turgeněv o činnosti narodníků po celou dobu dostatek informací. Významnou pomoc poskytovali nejen jeho přátelé, setkání a korespondence s nimi, cesty do Ruska, ale nejvíce písemné zdroje — časopisy (mezi nimi zvláště časopis Vperjod), materiály z politických procesů i teoretická díla hlavních představitelů proticarského hnutí (P. Lavrova, M. Bakunina aj.). Soustavné studium těchto materiálů bylo využíváno pro konfrontaci osobního Turgeněvova přesvědčení s revoluční teorií i s výsledky praktické činnosti narodníků v Rusku i mimo ně. Spisovatelé to umožňovalo skrze náznakově podaná fakta o realitě, době a lidech vkládat do díla hluboce angažované osobní hodnocení hnutí i perspektiv dalšího vývoje. Řada původních záměrů po konfrontaci s realitou ztrácela své opodstatnění a nahrazovaly je nové skutečnosti; např. skrze postavu Paklina je do románu vnášen autorův komentář, je hledán hrdina, jenž by se stal skutečným pomocníkem lidu. Jeho vytvoření bylo připravováno dlouhým hledáním prototypů, náznaků „souznění“ mezi nimi a Turgeněvem, až nakonec spisovatel do této role postavil Solomina, [..] nejméně „hrdinu“ mezi všemi Turgeněvovými hrdiny“ (str. 153).

V poslední části práce dochází Budanová k závěru, že při aplikaci Turgeněvovy koncepce donkichotismu a hamletismu na Novinu lze narodníky označit za nositele donkichotismu (zejména Markelov je toho jasným dokladem), zatímco hamletismu je blížek Něždanov s jeho soustavnou introspekcí a pochybnostmi. Sympatie k donkichotismu, které spisovatel projevil už v roce 1859 ve své stati, přenesl do postav obětavých a zapálených narodníků, kteří však ztroskotávají, neboť nevolí pro dosažení svých cílů odpovídající prostředky.

Využitím literárněhistorické metody při zkoumání románu se tak Budanová dobřá jeho uceleného pojetí — dílo označuje za nejvýznamnější román své doby věnovaný narodnickému hnutí a za doklad Turgeněvova uměleckého hledání, jeho hluboce lidské snahy najít cestu k obnově Ruska. Román tak získává na spojitosti s předcházejícími umělcovými díly, přestává jej od

nich dělit příliš hluboká umělecká i ideová průrva, dostává se mu jasného místa v kontextu spisovatelovy tvorby. Byl tak vytvořen základní předpoklad pro zhodnocení významu tohoto Turgeněvova díla v dalším vývoji ruského románu tematicky spjatého s revolučním hnutím. Impulsy, které tomuto žánru dala Novina po stránce umělecké i ideové, rozhodně zasluhují pozornost literární vědy a pomohly by ještě zvýraznit roli tohoto románu v historii ruské a sovětské literatury.

Josef Dohnal

M. Zahrádka, D. Žváček, M. Mikulášek, Současná sovětská literatura. Próza, poezie, drama. Lid. nakladatelství, Praha, 1984, 193 s.

Znání i углубленное понимание каждой отдельной национальной литературы предполагает, кроме непосредственного восприятия художественных текстов, уяснение основных жанрово-стилевых тенденций и закономерностей литературного развития. Это тем более необходимо и актуально при изучении советской литературы. Во-первых, потому, что знакомство с советской литературой носит в Чехословакии не случайный и периодический, а регулярный и систематический характер: львиную долю переводной книжной продукции в СССР занимают произведения советских авторов (из примерно 5 000 новинок художественной литературы, выходящих ежегодно в издательствах СССР, около ста самых значительных из них переводится на чешский язык), то есть советская литература занимает видное место в чехословацком литературном контексте. Во-вторых, само по себе понятие советской литературы при всей своей органичности и целостности включает разнообразие отдельных национальных литератур, каждая из которых имеет специфические содержательные и формальные особенности. Без уяснения этих особенностей нельзя установить определяющие тенденции развития, и наоборот, выявление общих закономерностей движения литературы — необходимая предпосылка понимания каждой национальной литературы, в конечном счете — поэтики и структуры каждого отдельного артефакта. Вот почему чешские литературоведы-русисты уделяют этой взаимообусловленной проблематике столь пристальное внимание.

В русле этих исследований написана и вышедшая недавно из печати книга, представляющая собой итог коллегияльного сотрудничества ученых двух моравских университетов — Оломоуцкого и Брненского.

Во вступлении намечена периодизация послевоенной советской литературы, в историческом аспекте дается краткая характеристика специфичности каждого периода, отмечаются трудности и противоречия литературного развития, его обусловленность социально-общественным климатом и внутрилитературными причинами. Книга традиционно — соответственно трем литературным родам — прозе, поэзии и драме — включает три раздела, в каждом из которых анализируется богатый и разнородный художественный материал. М. Заградка избрал ключом анализа методический принцип, который дает возможность в наглядной форме представить идейно-тематическую и жанрово-стилевую разветвленность современной советской прозы. Анализируя такие жанрово-тематические линии, как военную повесть, военный роман, художественно-документальную и историческую прозу шестидесятых-семидесятых годов, исследователь стремится выделить не только их существенные типологические признаки, но и жанрово-стилевые модификации и оригинальные черты каждой авторской манеры. Так, говоря о военной повести 60—70-х годов и отмечая такие типологические черты, присущие аналитической прозе, как подчеркнутый социально-психологический и трагический аспект в изображении человека на войне, стремление проникнуть в «микрокосм» войны, отказ от широкого охвата событий, локализация действия, минимальное количество действующих лиц, внимание к деталям военных будней, лирическая рефлексия философско-морального плана и т. д., М. Заградка выделяет две основные жанровые разновидности этой прозы — аналитическо-лирическую повесть в монологической форме (ich-forma) и аналитическо-психологическую повесть с объективным повествованием (er-forma). Основным фактором, определяющим жанровую эволюцию советской прозы последних двух десятилетий, автор считает тенденцию к синтезу, к многоплановости объективного постижения действи-